

L-Eżamijiet Annwali għall-Iskejjel Medji 2023

IS-SEBA' SENA

L-ETIKA

IL-HIN: Siegha

L-Isem: _____

Il-Klassi: _____

- 1. Aqra d-drittijiet fl-ewwel kolonna. Fil-kaxxa ta' hdejn kull wieħed, ikteb jekk dan id-dritt hux 'Universali' jew 'Partikolari'.**

(12-il marka)

DRITTIJJET	Universali jew Partikolari
Bhala student/a tal-iskola, għandi dritt nuża l-librerija tal-iskola.	
Għandi dritt għall-kura tas-saħħa.	
Għandi dritt nesprimi ruħi liberament.	
Bhala student/a, għandi dritt nattendi l-ħargiet tal-iskola.	
Bhala membru tal-gym, għandi dritt nuża l-gym f'kwalunkwe hin matul il-ħinijiet tal-ftuħ.	
Għandi dritt għall-ilma nadif.	

2. Aqra t-test li ġej u aqta' linja taht it-twegiba t-tajba. Twegiba waħda biss hija korretta.

(12-il marka)

Il-kultura tal-familja hija mod uniku kif familja tiffirma ruħha f'termini ta' drawwiet, valuri, twemmin, regoli, u tradizzjonijiet, fost oħrajn. Ir-religjon u l-etniċità jinfluwenzaw ħafna l-kultura tal-familja. Għalkemm kultura tal-familja hija ġeneralment maqsuma bejn grupp soċjali ta' nies, il-kultura ta' kull familja hija unika.

- a. Il-kultura tal-familja tirreferi (2 marki)
 - i. għall-isfond tal-familja.
 - ii. għall-valuri, morali, attitudnijiet, twemmin u aspettattivi.
 - iii. għat-tnejn t'hawn fuq.
- b. Il-kulturi tal-familja huma (2 marki)
 - i. uniċi.
 - ii. kollha l-istess.
 - iii. it-tnejn t'hawn fuq.
- c. Il-kultura tal-familja tagħna hija (2 marki)
 - i. l-ewwel kultura li niġu msawra minnha.
 - ii. waħda li naddottaw aktar tard fil-ħajja.
 - iii. l-ebda waħda minn t'hawn fuq.
- d. Il-kultura tal-familja hija importanti għax tagħmilni dak li jien u tinfluwenza d-deċiżjonijiet tal-ħajja. (2 marki)
 - i. Veru
 - ii. Falz
- e. Billi nipprova nifhem kulturi oħra tal-familja (2 marki)
 - i. nibda napprezza u nirrispetta l-għażliet tagħhom.
 - ii. inħossni superjuri għall-oħrajn.
 - iii. iż-żewġ stqarrijiet t'hawn fuq japplikaw.
- f. F'soċjetà multikulturali, insibu (2 marki)
 - i. l-istess kulturi tal-familja li jgħixu fi spazju wieħed.
 - ii. kulturi tal-familja differenti li jgħixu fi spazji differenti.
 - iii. kulturi tal-familja differenti li jgħixu fl-istess spazju.

3. Aqra s-silta u wieġeb il-mistoqsijiet li ġejjin.

(24 marka)

Ħafna nies jaqblu li kulhadd għandu jittratta l-annimali b'mod tajjeb u jieħu ħsieb il-bżonnijiet tagħhom. Madankollu, ħafna drabi jkun hemm nuqqas ta' qbil dwar xi jfisser dan. It-terminu drittijiet tal-annimali jintuża fid-diskussjonijiet dwar il-mod ta' kif in-nies għandhom jittrattaw l-annimali u r-responsabbiltajiet li għandhom lejn il-kwalità ta' ħajja ta' dawn l-annimali. Il-moħqrija lejn

l-annimali tirreferi għat-trattament jew l-istandards tal-kura li jikkawżaw tbatija jew ħsara bla bżonn lill-annimali. Ħafna pajjiżi għandhom ligijiet biex jiżguraw li n-nies jipprovdu l-kundizzjonijiet meħtieġa biex l-annimali jgħixu u jkunu protetti minn diversi forom ta' tbatija. Xi nies li jappoġġjaw id-drittijiet tal-annimali jemmnu wkoll li huwa ħażin li jiġu kkaċċjati l-annimali, li jinżammu f'zoos, jew li jużawhom għad-divertiment. Madankollu, hemm oħrajn li jemmnu li l-annimali m'għandhomx status morali u għalhekk nistgħu nagħmlu użu minnhom kif nixtiequ.

- a. Iddefinixxi t-termini annimali 'senzjenti' (sentient) u annimali 'mhux senzjenti' (not sentient). (4 marki)

i. Annimali senzjenti: _____

ii. Annimali mhux senzjenti: _____

- b. Għaliex ġew stabbiliti d-drittijiet tal-annimali? (4 marki)

- c. Semmi żewġ drittijiet tal-annimali. (4 marki)

i. _____

ii. _____

d. Semmi erba' modi differenti kif il-bnedmin jużaw l-annimali. (4 marki)

i. _____ ii. _____

iii. _____ iv. _____

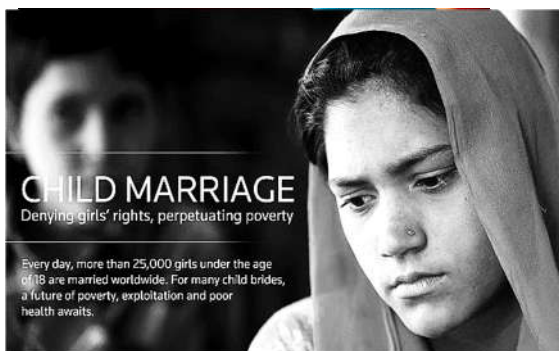
e. Semmi argument wieħed favur id-drittijiet tal-annimali. Agħti eżempju kif dan jista' jiġi applikat. (4 marki)

f. Semmi argument wieħed kontra d-drittijiet tal-annimali. Agħti eżempju kif dan jista' jiġi applikat. (4 marki)

4. Aqra s-silta li ġejja u wara wieġeb il-mistoqsijiet.

(22 marka)

Il-Ħajja ta' Tfajla

Għal ħafna bniet madwar id-dinja, il-futur jiġi deciż minn età żgħira meta l-ġenituri tagħhom iżewġuhom meta jkunu għadhom tfal. Fin-Nofsinhar tal-Asja, kważi nofs il-bniet kollha huma miżżewġin qabel l-età ta' 18-il sena, kawża ta' żwiġijiet irrangati. Ir-rata ta' żwiġijiet tat-tfal hija għolja wkoll fl-Afrika u fl-Amerika

Latina. Filwaqt li din il-prattika saret inqas popolari matul l-aħħar snin, għadha komuni ħafna fiż-żoni rurali u fost il-foqra. Hemm aktar ċans li l-għarajjes tfal li jiżżewġu żgħar, imutu żgħar, ibatu minn problemi ta' saħħa, jgħixu fil-faqar, u jibqgħu bla edukazzjoni. Iktar ma jiżżewġu żgħar, aktar ikollhom it-tfal t'età żgħira, u ħafna drabi dan jiġri qabel ma jkunu lesti fiżikament u emozzjonalment biex isiru ommijiet. L-għarajjes tfal spiss jinħarġu mill-iskola meta jiżżewġu, u jiġu mċaħħda minn opportunitajiet ta' edukazzjoni u impjieg. Dawn jibqgħu foqra u ma jkunux kapaċi jieħdu ħsieb it-tfal tagħhom stess. Fi sforz biex ikissru dan iċ-ċiklu, il-mexxejja tal-gvern għollew l-età taż-żwieġ legali f'pajjiżhom u qed ihegġu lill-ġenituri biex iżommu lil uliedhom l-iskola.

(Adattata minn *A Girl's Life 2014 Population Connection*.

<https://populationeducation.org/sites/default/files/a-girls-life.pdf>)

a. X'inhuma 'l-għarajjes tfal'?

(2 marki)

b. Għaliex taħseb li d-drittijiet tat-tfal huma importanti?

(4 marki)

c. Semmi tliet drittijiet tat-tfal li qed jiġu miċhuda.

(6 marki)

- i.

- ii.

- iii.

d. Semmi żewġ affarijiet li xi mexxejja tal-gvern qed jagħmlu biex jipprevjenu
ż-żwiġijiet tat-tfal. (4 marki)

i. _____

ii. _____

e. Issuġġerixxi tliet raġunijiet għaliex il-bniet jispiċċaw fi żwiġijiet irrangati f'pajjiżi
foqra. (6 marki)

i. _____

ii. _____

iii. _____

5. Ikteb madwar 100 kelma dwar dan li ġej. (30 marka)

Aktar kmieni din is-sena, *The Times of Malta* rrapportat incident ta' tifla ta' 12-il sena li
ġiet iffilmjata waqt li kienet qed tiġi attakkata, mogħtija daqqiet ta' ponn u daqqiet ta'
sieq, minn diversi tfal wara l-iskola. Il-ġenituri tagħha ddeċidew li jaqsmu l-filmat biex
iqajmu kuxjenza dwar il-bullying fl-iskola.

Immagina li qed tikteb artiklu għall-websajt tal-iskola dwar il-bullying.

Spjega x'inhu l-bullying, it-tipi ta' bullying, meta u fejn iseħħ il-bullying, u l-effetti tiegħu
fuq il-vittma u l-bully innifsu.

Inkludi għaliex il-bullying huwa moralment hażin u kif l-istudenti għandhom jirreaġixxu
għall-bullying fl-iskola.

[illegible]

[illegible]

TMIEM IL-KARTA